žies amžiaus pabaigoje – vidurinio geležies amžiaus pradžioje (grublėtoji keramika), vėlyvajame geležies amžiuje ar ankstyvaisiais viduramžiais (žiesta keramika, puošta tiesių ir banguotų linijų ornamentu), naujaisiais laikais (XVIII–XIX a. monetos). Ši senovinė gyvenvietė XIX–XX a. nuolat buvo ardoma ariant lauką, kasant žvyrą, bulviarūsius ir kitos paskirties duobes. Dėl minėtų priežasčių ryškesnių jos pėdsakų šalia kapinyno nepavyko aptikti.

Baigus tyrinėjimus Paprūdžių kapinyne, žvalgytos Paprūdžių ir Vėžaičių apylinkės, ieškant iki šiol nežinomų archeologijos paminklų, kurių, deja, surasti nepavyko. Aptiktos tik vėlyvos XX a. kapinaitės, patikrinti keli abejotini objektai. Susidaro įspūdis, kad šios apylinkės nuo senojo iki vėlyvojo geležies amžiaus imtinai nebuvo tankiai apgyvendintos.

Paprūdžiai cemetery

In 2009, another 3 trenches and 9 test pits (a total of 81 m^2) were excavated in Paprūdžiai cemetery (Kelmė District). No graves were discovered. Part of a Middle Iron Age bronze brooch and sherds of hand built and thrown pots were found. The excavation of the cemetery, which saw the excavation of 970 m^2 and the discovery of 27 late 3rd – early 4th-century inhumations during 2000–2008, has been completed.

Audronė Šapaitė

Šiaulių kapinynas

2009 m. baigti archeologiniai tyrinėjimai Šiaulių kapinyno (unikalus kodas 27096) teritorijoje, rekonstruojamo Vaisių gatvės 16A namo sklype. Iškasta viena perkasa (P-8), ištirtas 27,4 m^2 plotas.

Šiaulių kapinynas (27096) Vaisių gatvėje tyrinėtas 1961, 1998 (žr. *ATL 1998 ir 1999 metais,* V., 2000, p. 271–273), 2007 (žr. *ATL 2007 metais,* V., 2008, p. 189–190) ir 2008 m. (žr. *ATL 2007 metais,* V., 2009, p. 128–130), ištirta 12 kapų.

2009 m. tyrinėjimų metu baigtos tirti būsimų komunikacijų vietos. Vaisių gatvėje 16A kieme ir įvažiavime į kiemą, į PV nuo pastato iškasta 18 m ilgio, 1–2,7 m pločio ***perkasa 8.*** Joje rasti 6 kapai (11–16), akmeninių pamatų fragmentas, 2 gyvūnų skeletai, 3 medinių kuolų liekanos.

Visi tyrinėti objektai yra arba kapinyno radiniai, arba senamiesčio objektai, apardę kapus. Senamiesčio objektams skiriami akmeniniai pamatai, mediniai kuolai, šuns kaulai.

Perkasoje 8 atkasus pirmuosius kelis didelius akmenis, padaryta prielaida, kad tai gali būti akmenų vainikas ir kapinyno datavimas svyruoja ties riba, kai Šiaurės Lietuvoje pilkapius su akmenų vainikais keitė plokštiniai kapinynai. Tačiau padarius išpjovą paaiškėjo, kad akmenų ruožas eina tiesia linija, su juo susijusi tamsesnio maišyto smėlio dėmė rodytų čia buvus pastatą. Padaryta išvada, kad akmenų eilė – tai akmeninių pamatų dalis. Akmenų aplinkoje ir po jais rastos šukelės leidžia šį pastatą sieti su senamiesčio laikotarpiu. Pagal žaliai glazūruotą keramiką, porcelianinę ir patinuoto stiklo šukelę pastatas galėtų būti datuojamas XVIII–XIX a. Taip pat rasti 3 mediniai kuolai – du prie akmeninių pamatų ir vienas priešingame perkasos gale, už 13 m. Pagal stratigrafiją kuolai priklauso akmeninių pamatų arba vėlyvesniam laikotarpiui.

2009 m. tyrimų metu rasti dviejų smulkių gyvūnų kaulai. *Gyvūnas 2* – tai šuniuko kau-

lai, rasti apatiniame tamsesnio maišyto smėlio sluoksnyje, pastatą žyminčios dėmės ribose. *Gyvūnas 1* – sveika višta. Ji buvo rasta duobutėje, po maišyto smėlio sluoksniu, pagal stratigrafiją turėtų priklausyti kapinyno laikotarpiui. Lietuvoje naminių paukščių kaulų aptinkama vėlyvojo geležies amžiaus piliakalniuose ir kapinynuose. Tautų kraustymosi laikotarpiu (450–800 m.) vištų kaulų aptikta Latvijos gyvenvietėse. Kadangi višta užkasta sveika, ji negalėjo būti skirta maistui. Panašu, kad paukštis buvo paaukotas su laidojimu susijusių apeigų metu.

2009 m. ištirti 6 kapai (11–16). Be jų rasta nemažai pavienių žmonių kaulų ir keli archeologiniai dirbiniai iš suardytų kapų

Kapai atidengti 0,84–1,2 m gylyje, maišyto smėlio sluoksnio apatinėje dalyje ar įkasti į įžeminį molį. Gylis panašus į ankstesnių tyrinėjimų metu aptiktų kapų gylį – 0,84–1,2 m. Kapų duobių užpildas – pilkšvas maišytas smėlis arba molis.

5 kapai orientuoti įprasta ŠV ar PR kryptimi. Tik kapas 11 orientuotas kita – 15° (ŠR) kryptimi. Moterys buvo palaidotos galvomis į PR, o vyrai – į ŠV. ŠR kryptimi orientuotame kape 11 palaidotas vyras. 3 kapai (12, 13, 14) buvo išsidėstę vienoje eilėje, kapas 15 – kitoje. Kapai 11 ir 16 buvo tarp šių dviejų eilių. Aptiktos kapų eilės išsidėsčiusios į ŠV nuo 2007–2008 m. ištirtų kapų 6–10, o eilių kryptys maždaug sutampa.

3 kapai (11, 12, 13), buvę arčiau žemės paviršiaus, apardyti, 3 (14, 15, 16) nepaliesti. Visi mirusieji palaidoti paguldyti ant nugaros, ištiestomis kojomis. Kapuose 15 ir 16 rankos sukryžiuotos ant krūtinės, kape 14 – viena ranka ištiesta, kita ant dubens, kape 11 – kairioji ranka ant juosmens, dešinioji neišlikusi. Likusiuose kapuose rankų kaulai savo vietoje neišlikę. Visi nuo 1961 m. ištirti Šiaulių Vaisių gatvės kapinyno mirusieji, kurių skeletai geriau išlikę, palaidoti ant nugaros. Kojos ištiestos, išskyrus kapą 3, kur mirusiojo kojos sulenktos stačiu kampu. Rankos sudėtos įvairiai: sukryžiuotos ant krūtinės (kapai 15, 16), sudėtos ant krūtinės ir dubens (1961 m. kapas 1 ir kapas 14), ant krūtinės ir juosmens (kapai 3, 11), ant pečių (kapas 5).

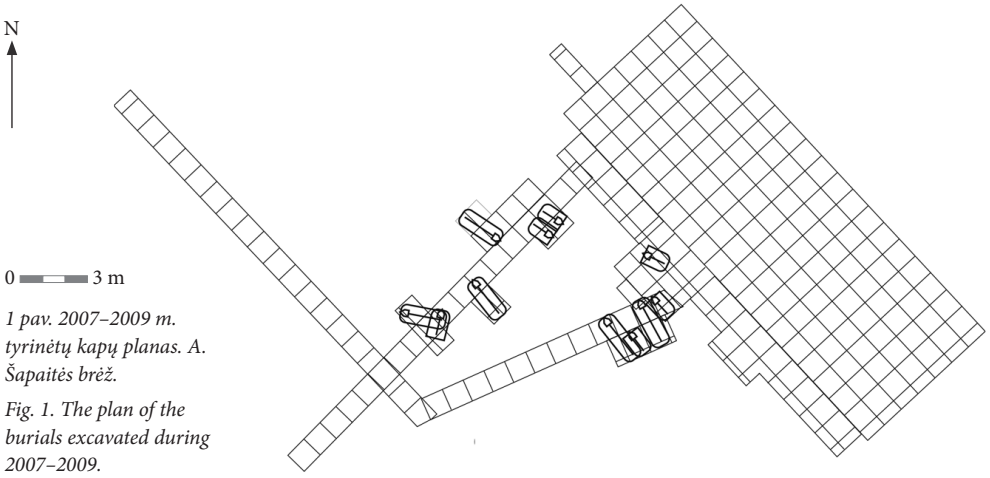

1 pav. 2007–2009 m. tyrinėtų kapų planas. A. Šapaitės brėž.

Fig. 1. The plan of the burials excavated during 2007–2009.

Nesuardyti kapai 14–16 buvo be įkapių. Kape 11 palaidotam vyrui buvo įdėtas įmovinis kirvis ir įtveriamasis peilis. Greta vienas kito buvę kapai 12 ir 13 smarkiai apardyti, be kaukolių. Šiuose kapuose rastos 3 įvijėlės yra panašaus dydžio ir formos kaip ir netoliese maišytoje žemėje rastos kitos 2 įvijėlės, netoli aptikta skiriamoji plokštelė. Panašu, kad visi šie fragmentai yra vieno suardyto papuošalo dalys. Iš įvijėlių ir skiriamųjų plokštelių sudarytais papuošalais galėjo būti puošiami rūbų kraštai (kaip Diržių kapinyno (Pakruojo r.) kapas 55). Dažniausiai sutinkamas papuošalas – apgalvis. Galima prielaida, kad už 30 cm į ŠR nuo kapo 13 maišytoje trasos žemėje rasta kaukolė 4 priklausė kapui 12 ar 13, o įvijėlės ir skiriamoji plokštelė – apgalvio, buvusio ant šio mirusiojo galvos, fragmentai. Žalvarinio galvos papuošalo buvimą patvirtina žalia dėmė kaukolės kaktos srityje. Tokie apgalviai siauromis skiriamosiomis plokštelėmis nešioti V–XI a. sėlių, žiemgalių, žemaičių, aukštaičių, latgalių gentyse (Vaškevičiūtė I., Bakanauskas J. A., Galvos dangos ir jos puošybos terminija, *Lietuvos archeologija,* Vilnius, 2008, t. 33, p. 190).

Šiaulių kapinyno kapuose įkapių negausu, dažniausiai po vieną (1961 m. kapas be numerio– apyrankė, kapas 2 – gintarinis karolis, kapas 6 – ietigalis, kapas 7 – kirvis, kapas 8 – apyrankė, kapai 12, 13 – apgalvio fragmentai) arba 2 (kapas 10 – peilis ir ietigalis, kapas 11 – peilis ir kirvis). Didelė dalis kapų buvo visai be įkapių (kapai 1–5, 9, 14–16). Tik viename 1961 m tirtame kape 1 rasta apyrankė, 2 smeigtukai, peilio galas.

Iš 2009 m. ištirtų kapų vienoje kapo duobėje rasta akmenų (kapas 14), kituose jų nebuvo. Akmenų kapo duobėse rasta 1961 m. J. Naudužo tirtame kape 1, 1998 m. kasinėjimų metu – kape 3, 2008 m. tyrimų metu – kape 10. Kadangi nemaža dalis Šiaulių Vaisių gatvės kapinyno kapų yra apardyti vėlesnės ūkinės veiklos, akmenys šiose kapų duobėse galėjo neišlikti.

2009 m. tyrimai leido patikslinti laidojimo paminklo datavimą ir tipą.

Ir įmoviniai kirviai, ir įtveriamieji peiliai buvo naudojami per visą geležies amžių, pradedant senuoju geležies amžiumi. Daugiau duomenų datavimui suteikia apardytų kapų 12 ir 13 aplinkoje surinktos įvijėlės ir skiriamoji plokštelė – įvijinio apgalvio su siaura skiriamąja plokštele, datuojamo V–XI a., fragmentai. Visi kiti radiniai, surinkti kapinyno tyrimų metu, naudoti ilgą laikotarpį, išskyrus vieną profiliuotą ietigalį (tipas sunkiai nustatomas dėl smarkiai aptrupėjusių plunksnos kraštų) – V–VII a. Iš 2008 m. tyrimų turime II–IV a. ribose radioaktyvios anglies metodu datuotą kapo 8 skeletą. Šiaulių kapinynas užima nedidelę teritoriją, vargu, ar čia buvo laidojama ilgą laiko tarpą. Remiantis šiais faktais, Šiaulių kapinynas (27096) Vaisių gatvėje datuojamas IV–V a.

Kapinyno datavimas svyruoja ant ribos, kai Šiaurės Lietuvoje pilkapius keitė plokštiniai kapinynai. Ištirta 18 kapų, tačiau akmenų vainikų nerasta. Tai plokštinis kapinynas, nors tikimybės, kad vainikai galėjo būti suardyti vėlesnės aktyvios ūkinės veiklos metu, visiškai atmesti negalime.

Nuo 1961 m. Šiaulių kapinyne ištirtas 263,9 m^2 plotas, rasta 18 kapų su negausiomis įkapėmis arba be įkapių. Tai plokštinis kapinynas, datuojamas IV–V a.

Šiauliai cemetery

During a 2009 excavation on the grounds of Šiauliai cemetery, trench 8 (18 m long and 1–2.7 m wide) was excavated (Fig. 1).

All of the investigated objects were divided into two groups: cemetery finds and the old town objects which disturbed the burials. The old town objects included stone foundations, wooden stakes, and canine bones. Sherds found in the vicinity of the stones and under them allow the building to be dated to the 18th–19th century.

During the 2009 investigation the bones from two small animals were found. One of them is a dog connected with the old town period, the other a whole chicken which should belong to the cemetery period. It cannot have been used for food so it was probably sacrificed during funeral-related rites.

In 2009 six burials (11–16), found at a depth of 0.84–1.2 m, were excavated. Five burials were oriented in the usual NW or SE direction. Only burial 11, that of a male, was oriented differently: 15° (NE). The females were buried with their heads to the SE, males to the NW. Burials 12, 13, and 14 were arranged in one row, burial 15 in another. Burials 11 and 16 were between these two rows. All of the individuals had been buried supine, the legs extended, and the arms in various positions.

A socketed axe and tanged knife were placed in burial 11 for the male there. Coil beads and one spacer plate, i.e. fragments of a coil bead chaplet with a narrow spacer plate were collected in the vicinity of burials 12 and 13. Stones were found in the pit in burial 14, but none in the other pits.

Since 1961, 263.9 m^2 have been excavated in Šiauliai cemetery and 18 burials with few or no grave goods found. This was a flat cemetery dating to the 4th–5th centuries.

Vykintas Vaitkevičius

Bajorų kapinynas

2009 m. pagal KPD archeologinių vertybių tyrimų programą KU ir KšM tęsė Bajorų kapinyno (Elektrėnų sav., Kietaviškių sen.) tyrinėjimus (žr. *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 146–153; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 192–198; *ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 134–140). Tyrimų metu aptikti radiniai perduoti į KšM.

2009 m. ištirti 7 plotai (iš viso 73,25 m^2) kapinyno R ir ŠV dalyse (1, 2 pav.), dar 2 plotai (21,25 m^2) – pakartotinai 2006 m. tyrinėtų plotų 3 ir 4 vietoje.

Plotas 19. Po velėna tyrimų plote slūgsojo juodžemis su žvyro priemaiša. Iki apie 28 cm gylio (H_{abs}100,61 m) radiniai telkėsi perkasos ŠV dalyje. Giliau jie buvo paplitę tolygiai, fiksuotos tik žiestos keramikos šukių ir individualių radinių (pasaginės segės pastorintais galais fragmentas, dviejų peilių smaigaliai, piniginės (?) apkalo dalis, nežinomos paskirties dirbinių fragmentai) koncentracijos.

Palaipsniui ploto R dalyje juodžemio spalva keitėsi ir priklausomai nuo drėgmės (jai didėjant), jis buvo panašus į tamsiai rudos žemės horizontą. Netrukus ištisinis juodžemio sluoksnis ploto centrinėje dalyje virto pailgomis R–V kryptimi išsitęsusiomis dėmėmis – laukinių žvėrelių urvų kontūrais. Paskutiniai degintiniai kaulai rasti apie 35–37 cm gylyje (H_{abs}100,54–100,52 m). Taip giliai jie atsidūrė veikiausiai žvėrelių dėka.

Plotas 20. Tyrimų plote po velėna slūgsojo juodžemis su žvyro, vietomis stambaus, priemaiša. Vidutiniškai 10x15x10 cm, 15x15x 15 cm dydžio rieduliukų gausa dar labiau išsiskyrė gilesnis horizontas ir įžemis.